

УДК 37.015.3 – 376. 523

Вадим Кобильченко

*Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями зору*

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА Й КОНСУЛЬТУВАННЯ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРОМ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

У статті розглядаються психологічна просвіта й консультування батьків дітей з порушенням зором в межах психолого-педагогічного супроводу.

Ключові слова: *діти з порушенням зором, батьки, просвіта, консультування, психолого-педагогічний супровід.*

Актуальність дослідження. У сучасних умовах спостерігається збільшення кількості дітей, що мають різні зорові порушення. При цьому, всі дослідники виявляють загальну закономірність – збільшення кількості учнів з порушеннями зору серед молодших класів. Це, зокрема, пояснюється й тим, що в результаті початку занять у школі різко зростає навантаження на зір дитини. Робота на уроках, необхідність виконання домашніх завдань часто призводить до втоми очей, а згодом, й до виникнення певних відхилень у діяльності зорового аналізатора.

У межах гуманістичної парадигми сучасної освіти останнім часом широкого поширення отримала ідея психолого-педагогічного супроводу розвитку школярів. Зазначимо, що супровід набув особливої популярності серед моделей роботи психологічної служби як в системі спеціального, так і інклюзивного освітнього середовища.

Мета статті. Розкрити місце і зміст психологічної просвіти й консультування батьків дітей з порушенням зором в межах психолого-педагогічного супроводу.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, психологічна просвіта й консультування батьків таких дітей має бути важливою складовою роботи психолога в початковій школі.

Психологічна просвіта являє собою формування у батьків дітей з порушенням зором потреби в психологічних знаннях, бажання використовувати їх в інтересах власного розвитку; створення умов для повноцінного особистісного розвитку й самовизначення дітей з порушеннями зору на

кожному віковому етапі, а також у своєчасному попередженні виникнення можливих психологічних порушень у становленні особистості.

Консультативна діяльність – це надання допомоги батькам дітей з порушеним зором в питаннях розвитку, виховання й навчання за допомогою психологічного консультування.

В консультативній роботі психолога найбільш актуальними для розмови й обговорення з батьками є теми з таких напрямків:

- проблема готовності дитини до школи;
- переживання дитиною вікової кризи в умовах початку шкільного навчання;
- труднощі адаптації дитини з порушеним зором до шкільного життя та їх причини;
- труднощі довільної регуляції поведінки та їх причини;
- проблеми міжособистісних взаємовідношень молодших школярів з порушеннями зору й шляхи їх профілактики.

Особливістю консультативної роботи психолога в початковій школі є те, що безпосереднім «одержувачем» психологічної допомоги (клієнтом) є не її остаточний адресат – дитина, а дорослі (батьки та інші члени родини, що звернулись за консультацією). Таким чином, психолог робить непрямий вплив на дитину. Він лише дає фахові поради, а реалізовувати їх – завдання інших суб'єктів психолого-педагогічного супроводу.

Ефективність всієї роботи психолога значною мірою визначається тим, наскільки йому вдалося налагодити конструктивне співробітництво з батьками у вирішенні завдань навчання й виховання молодших школярів з порушеннями зору.

У своїй консультативній практиці шкільний психолог може реалізовувати принципи та підходи різних психологічних напрямків, однак у своїй роботі з дорослими психолог має спиратись на основні модули психосоціального розвитку дитини з порушеним зором на даному віковому етапі. У цілому головний сенс консультування полягає у встановленні контролю за ходом психосоціального розвитку дитини з порушеним зором на основі уявлень про нормативний зміст і вікову періодизацію цього процесу. Це визначає наступні конкретні завдання просвітницько-консультативної роботи психолога в початковій школі:

1) орієнтація батьків та інших осіб, що беруть участь у вихованні, у вікових та індивідуальних особливостях психосоціального розвитку кожної конкретної дитини з порушеним зором;

2) своєчасне первинне виявлення дітей з різними відхиленнями й порушеннями психосоціального розвитку, попередження виникнення вторинних психологічних його ускладнень;

3) вироблення рекомендацій із психолого-педагогічної корекції труднощів у шкільному навчанні для батьків та інших осіб;

4) вироблення рекомендацій з виховання дітей у родині;

5) психологічна просвіта батьків за допомогою різних форм роботи.

Отже, особлива увага в роботі психолога повинна приділятися найближчому соціальному оточенню дитини з порушеним зором, передусім, її батькам. Взаємодія психолога з батьками має своєю головною метою досягнення більше глибокого, різнобічного й об'єктивного розуміння проблем дитини, її особистості в цілому.

Існує два види психологічного консультування батьків: індивідуальне й групове. Спочатку коротко зупинимося на індивідуальному психологічному консультуванні. Процес індивідуального консультування – це, у першу чергу, двосторонній контакт, у якому клієнт приймає активну роль у роботі зі своїм внутрішнім світом або ж у вирішенні яких-небудь життєвих завдань. Роль консультанта – не вирішувати проблеми за клієнта, а підтримувати й допомагати йому в пошуці й у прийнятті рішень, в особистісному розвитку й т.д. Поле психологічних проблем, які попадають у фокус роботи в процесі індивідуального консультування приблизно таке: труднощі у взаєминах з іншими членами родини; конфлікти із близькими людьми; можливе або реальне розлучення, розставання; гостре переживання стресу; почуття самотності, безпорадності; відчуття безглуздості існування; катастрофа життєвих планів, розчарування, спустошеність.

Як відзначалося, крім індивідуального, існує також і групове психологічне консультування (групові зустрічі членів родини дитини з порушеним зором із психологом).

Змістом роботи в процесі групового консультування є розкриття потенційних можливостей кожного учасника, розуміння спонтанності життя, подолання бар'єрів, які заважають самовираженню й відкритості особистості у відносинах з іншими членами родини й соціумом, щирість у міжособистісних взаєминах.

Групове психологічне консультування необхідно у таких випадках:

– родина виявляється суспільством у мініатюрі, що віддзеркалює в собі увесь зовнішній світ. Беручи участь у груповому психологічному консультуванні, члени родини одержують унікальну можливість дзеркально ознайомитися зі стилем свого поведіння в суспільстві;

– учасники очима інших можуть подивитися на себе й свої проблеми, змодельовати своє поведіння за принципом «тут і тепер»;

– групова консультація не тільки дозволяє учасникам всебічно побачити себе, але й надає підтримку;

– групова консультація надає учасникам можливість обмінюватися життєвим досвідом, способами вирішення проблем, учитися на досвіді інших учасників.

Основні завдання групового психологічного консультування – це самодослідження, одержання знань про власну особистість, її розвиток і розкриття. І це далеко не повний перелік можливостей, які надає групова робота.

Психологічне консультування також обов'язково містить у собі психологічну підтримку й психологічну допомогу.

Психологічна підтримка це процес міжособистісної взаємодії, де на перших етапах провідну роль відіграє консультант (психолог). Саме психологічна підтримка створює ту атмосферу доброзичливості, спокою й упевненості у своїх силах, що сприяє зниженню тривоги й гостроти переживань. Звідси неважко зробити висновок про те, що першочерговим завданням психологічної підтримки є створення оптимального тла, на якому будуть відбуватися особистісні зміни (спонтанно або в рамках надання консультантом психологічної допомоги).

Досвідчений фахівець завжди враховує ці моменти, важливо тільки розуміти, що психологічна допомога й психологічна підтримка доповнюють, але не замінюють одне одного, позаяк психологічну підтримку може здійснювати не тільки практичний психолог, але й кожний із членів родини або хтось із їхнього соціального оточення, тоді як якісну психологічну допомогу клієнт отримує тільки у фахівця-професіонала.

Отже, метою консультування може стати необхідність психологічної підтримки батьків у випадку виявлення серйозних психологічних проблем у дитини або у зв'язку із серйозними емоційними переживаннями й подіями в її родині. Головне завдання психологічної підтримки батьків – допомогти їм у важкій життєвій ситуації, повернутися до повноцінного життя, спонукати до соціальної активності. Ідеальним результатом психологічної підтримки є звільнення клієнта не від проблем, а від необхідності звертатися за допомогою ззовні, щоб він зміг самостійно вирішувати життєві проблеми, які періодично в нього виникають.

Перед психологом, який береться допомогти родині дитини з порушеним зором, виникають такі першочергові завдання:

- формування позитивної самооцінки членів родини, розвиток терпимості один до одного, чужої точки зору розвиток здатностей до взаєморозуміння;
- розвиток умінь самоаналізу й подолання психологічних бар'єрів, які стають перешкодою повноцінному самовираженню; формування позитивних установок у свідомості батьків;
- оптимізація відносин у системах «батьки-діти», «батьки-педагоги»;
- формування навичок адекватного спілкування з навколишнім світом, вміння жити в суспільстві, співробітничати із ним;
- формування почуття впевненості, тренування навичок саморегуляції, розвиток стійкості до стресу, зняття тривожності;
- формування відповідальності, розвиток навичок самоорганізації (самостійність у плануванні, самоконтроль, працездатність, уміння не перекладати на інших вирішення власних проблем);
- тренування вмінь в області самовизначення (розуміння власних завдань у конкретній ситуації, визначення відповідної лінії поведінки, здійснення вибору на основі рефлексії ситуації, усвідомлення обмежень).

Висновки. Отже, важливими завданнями психолога є зняття почуття тривоги в близьких дитини, побоювань за неї й одночасне поглиблення розуміння її труднощів, посилення чутливості до потреб дитини. Психологічне консультування батьків може бути організоване, з одного боку, за запитом когось із батьків дитини з порушеним зором у зв'язку з наданням консультативної допомоги в організації ефективної батьківсько-дитячої взаємодії, а з іншого боку – з ініціативи самого психолога. Однією з функцій консультативної роботи є інформування батьків про шкільні проблеми дитини.

Хочемо зазначити, що запити батьків молодших школярів з порушеннями зору до психолога за своїм змістом аж ніяк не повинні зводитись лише до проблем навчальної неуспішності. Практика роботи психологів-консультантів дозволяє типізувати випадки звернень батьків за психологічною допомогою:

1) запит із приводу проблем у навчанні: як скласти план індивідуальних занять із дитиною, розрахувати посильне для неї навантаження тощо;

2) випадки, що стосуються особистості школяра, його індивідуально-психологічних якостей: упертий, повільний, нетовариський, егоїст, агресивний, тривожний, брехливий, конфліктний та ін.;

3) випадки, що групуються навколо проблеми міжособистісних відносин дитини (з однолітками й дорослими): учитель упереджено ставиться до дитини; конфлікти з однокласниками; погані відносини з братами й сестрами, нерозуміння дитини батьками й т.ін.

Змістом просвітницької роботи шкільного психолога з батьками може стати ознайомлення їх з актуальними проблемами дітей, важливими питаннями, які вирішують їхні діти на даний момент шкільного навчання й психосоціального розвитку. У ході психологічних бесід на класних зборах, у спеціальні батьківські дні психолог пропонує адекватні для даного етапу психосоціального розвитку дитини форми дитячо-батьківського спілкування.

Література

1. Кобильченко В. В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 367 с.